

نگاهی گذرا به نهادهای ناظر بر حرفه حسابرسی در ایران و جهان

حمیدرضا کیهانی

پیشگفتار

ضرورت وجود حسابرِس و انجام حسابرسی در شرکتها، اول بار در قانون تجارت مصوب سال ۱۳۱۱ و سپس در اصلاحیه قانون تجارت سال ۱۳۴۷ ایران مطرح شد. مطابق اصلاحیه اخیر قانون تجارت که کماکان در حوزه فعالیتهای اقتصادی کشور جاری است، مقرر شد که شرکتهای سهامی عام صورت حساب سودوزیان و ترازنامه خود را به همراه گزارش حسابداران رسمی جهت تصمیم‌گیری تحویل مجمع عمومی عادی دهند. در همین راستا، پس از فرازونشیبیهای متعدد، سازمان حسابرسی برای حسابرسی بخش عمومی در سال ۱۳۶۶ تأسیس و سپس مقدمات تشکیل جامعه حسابداران رسمی ایران به منظور «تنظیم امور و اعتلای حرفه حسابداری و حسابرسی و نظارت بر کار حسابداران رسمی» در سال ۱۳۷۲ فراهم شد و در نهایت جامعه حسابداران رسمی از سال ۱۳۸۰ آغاز به فعالیت کرد.

مؤسسه‌های حسابرسی همواره زیر نظارت یک نهاد ناظر باشند. در شرایط کنونی، دو مرجع رسمی امر نظارت بر حسابرسی را در کشور ایران به عهده دارند؛ الف) هیئت عالی نظارت سازمان حسابرسی، و ب) هیئت عالی نظارت جامعه حسابداران رسمی ایران.

نهاد نظارت بر سازمان حسابرسی، «هیئت عالی نظارت سازمان حسابرسی» است که به موجب ماده ۸ اساسنامه، جزو ارکان سازمان یادشده است و به موجب ماده ۲۲ و تبصره آن، مرکب از یک رئیس و چهار عضو می‌باشد. رئیس هیئت عالی نظارت و یک عضو با پیشنهاد وزیر امور اقتصادی و دارایی و تصویب هیئت وزیران و دو عضو با انتخاب رئیس دیوان محاسبات کشور و یک عضو با پیشنهاد دادستان کل کشور منصوب می‌شوند. اهم وظایف نهاد نظارت یادشده به شرح زیر است:

- نظارت مستمر بر عملیات جاری سازمان حسابرسی و واحدهای اجرایی تابعه آن به منظور جلوگیری از هرگونه انحرافات احتمالی و ...
- مطالعه و بررسی دستورالعملها و روشهای حسابرسی و حصول اطمینان از کفایت آنها،
- بررسی گزارشهای حسابرسی به منظور حصول اطمینان از

نهادهای ناظر بر مؤسسه‌های حسابرسی ایران

به جهت اهمیت گزارشهای حسابرسی، لازم است که

بوده است. مجمع بین‌المللی نهادهای مستقل نظارت بر حسابرسی هم اکنون ۵۵ عضو دارد که هر کدام از اعضا در کشور خود نقش نهاد مستقل نظارتی را ایفا می‌کند. درصد فراوانی مجمع بین‌المللی نهادهای مستقل نظارت بر حسابرسی در حوزه‌های جغرافیایی مختلف در دنیا به شرح نمودار ۱ است.

نمودار ۱- مجمع بین‌المللی نهادهای مستقل نظارت بر حسابرسی

هدف اصلی مجمع بین‌المللی نهادهای مستقل نظارت بر حسابرسی بهبود کیفیت حسابرسی در جهان بوده و بر فعالیتهای زیر تمرکز دارد:

الف- به اشتراک‌گذار کردن اطلاعات و تجارب عملی نهادهای نظارتی با تمرکز بر بازرسی مؤسسه‌های حسابرسی و حساب‌سازان مستقل،

ب- ترویج همکاری و یکپارچگی در حوزه فعالیت نظارتی اعضا،
ج- ایجاد و فراهم کردن بستری مناسب برای تعامل و گفتگو با دیگر سازمانهای بین‌المللی که به بالا رفتن کیفیت حسابرسی خود علاقه‌مند هستند.

مجمع بین‌المللی نهادهای مستقل نظارت بر حسابرسی از زمان تأسیس تا پایان سال ۲۰۱۲ جلسات مربوط به تبادل اطلاعات مرتبط با بازرسی مؤسسه‌های حسابرسی و همچنین، کارگاه‌های آموزشی را به صورت سالانه و جلسات مجمع عمومی خود را در

تعقیب و اقدام لازم در مورد متخلفین،

• اجرای وظایف بازرسی قانونی سازمان و واحدهای اجرایی تابعه،
• تأیید صلاحیت اشخاص حقیقی که به امر حسابرسی کارهای ارجاعی از طرف سازمان انتخاب می‌شوند.

نهاد نظارت بر جامعه حسابداران رسمی ایران، «هیئت عالی نظارت جامعه حسابداران رسمی» است که به موجب ماده ۴ اساسنامه جامعه، یکی از ارکان جامعه به حساب می‌آید و مرکب از یک رئیس و دو نفر عضو است که از بین حسابداران رسمی عضو جامعه، توسط وزیر امور اقتصادی و دارایی برای مدت دو سال تعیین می‌شوند، که اهم وظایف آن به شرح زیر است:

• رسیدگی و اظهار نظر درباره درستی اطلاعات مندرج در گزارش عملکرد سالانه شورای عالی و هیئت‌مدیره جامعه،
• رسیدگی و اظهار نظر در خصوص صورتهای مالی و گزارش عملکرد سالانه جامعه که توسط هیئت‌مدیره تهیه می‌شود،
• نظارت بر فعالیتهای جامعه برای حصول اطمینان از حسن اجرای امور،
• نظارت بر فعالیتهای حرفه‌ای اعضای جامعه حسب مورد یا ارجاع وزیر امور اقتصادی و دارایی یا شورای عالی جامعه یا بنا به تشخیص هیئت عالی نظارت،
• نظارت بر برگزاری انتخابات شورای عالی جامعه.

نهادهای بین‌المللی ناظر بر مؤسسه‌های حسابرسی

در بسیاری از کشورهای پیشرو در امر حسابرسی، و آنهایی که علاقه‌مند به نظارت بر سازمانهای اقتصادی خود و بهبود در روشهای مالی و آسودگی خیال سرمایه‌گذاران در بنگاهها و واحدهای اقتصادی هستند، از نهاد مستقل نظارت بر عملکرد مؤسسه‌های حسابرسی در کشورشان استفاده می‌کنند.

این نهادهای نظارتی به وسیله مجمع بین‌المللی نهادهای مستقل نظارت بر حسابرسی^۱ (IFIAR) کنترل می‌شوند. برای آشنایی در ابتدا مناسب است که درباره این مجمع توضیحاتی به شرح زیر ارائه شود.

مجمع بین‌المللی نهادهای مستقل نظارت بر حسابرسی

این مجمع بین‌المللی در ۱۵ دسامبر ۲۰۰۶ توسط ۱۸ عضو ناظر مستقل از کشورهای مختلف در کشور فرانسه تأسیس شد و از زمان تأسیس، پیوسته نهادهای نظارتی جدید به عضویت مجمع یادشده پذیرفته می‌شوند و این مجمع پیوسته در حال گسترش

هدف اصلی مجمع بین‌المللی نهادهای مستقل نظارت بر حسابرسی بهبود کیفیت حسابرسی در جهان است

انتشار اطلاعات مربوط به این گفتگوها را در مرکز اطلاع‌رسانی اینترنتی مجمع به‌عهده دارد.

کارگروه کیفیت جهانی حسابرسی

وظیفه این کارگروه هماهنگی جلسات و گفتگوهای در جریان مجمع با مؤسسه‌های حسابرسی عضو کمیته سیاست عمومی جهانی^۷ (GPPC) است که متشکل از ۶ شبکه مؤسسه حسابرسی بین‌المللی می‌باشد (شامل مؤسسه‌های حسابرسی بی‌دی او (BDO)، دیلویت (Deloitte)، یی‌وای (EY)، کی‌پی‌ام‌جی (KPMG)، پی‌دبلیوسی (PwC)، و گرانت‌تورنتون (Grant Thornton)).

کارگروه هماهنگی استانداردها

مسئولیت این کارگروه برگزاری همایش برای اعضای مجمع به‌منظور تبادل دیدگاه‌ها، درباره اعلامیه‌های رسمی صادر شده از سوی هیئت‌استانداردهای بین‌المللی حسابرسی و اطمینان‌بخشی^۸ (IAASB) و هیئت‌استانداردهای اخلاق حرفه‌ای برای حسابداران^۹ (IESBA) می‌باشد.

کارگروه کارگاه بازرسی

مسئولیت این کارگروه سازمان‌دهی کارگاه‌های بازرسی سالانه می‌باشد که این کار با همکاری اعضای مجمع انجام می‌شود.

کارگروه همکاری بین‌المللی

مسئولیت این کارگروه بررسی راه‌های افزایش همکاری بین اعضای مجمع و به‌اشتراک‌گذاشتن اطلاعات مربوط به بازرسی مؤسسه‌های حسابرسی و قرارداد حسابرسی و همچنین شناسایی حوزه‌هایی می‌باشد که اعضای مجمع می‌توانند در آنجا همکاری مؤثری داشته باشند.

تمام نهادهای ناظر در کشورهای مختلف، عضو مجمع هستند که اسامی آنها در مرکز اطلاع‌رسانی اینترنتی مجمع

هر شش‌ماه یکبار برگزار می‌کند، لیکن از سال ۲۰۱۳ جلسات مجمع عمومی مجمع یادشده به‌طور سالانه برگزار می‌شود. درخور اشاره است که آخرین جلسه مجمع عمومی این مجمع بین‌المللی در آوریل ۲۰۱۸ با محور موضوعی توانمندسازهای نوپدید از هم‌گسیختگی و آینده حسابرسی^۲ برگزار شد. در همین راستا درخور اشاره است که در کنار مجامع عمومی و کارگاه‌ها، تعدادی «کارگروه» تشکیل می‌شود که حوزه نهادهای ناظر بر مؤسسه‌های حسابرسی را مورد بررسی قرار می‌دهند. این کارگروه‌ها هسته اصلی فعالیتهای مجمع بین‌المللی نهادهای مستقل نظارت بر حسابرسی را تشکیل می‌دهند.

مجمع بین‌المللی نهادهای مستقل نظارت بر حسابرسی در سال ۲۰۱۱ به‌عضویت گروه نظارت^۳ درآمد. این گروه که خود زیر نظر سازمان بین‌المللی کمیسیونهای اوراق بهادار^۴ (IOSCO) می‌باشد، نظارت بر فعالیتهای تدوین استانداردهای مربوط به حسابرسی و حسابداری از سوی فدراسیون بین‌المللی حسابداران^۵ (IFAC) و فعالیتهای هیئت نظارت بر منافع عمومی^۶ (PIOB) را بر عهده دارد و نشستهایی را به‌منظور بحث پیرامون مسائل مربوط به کیفیت حسابرسی، امور نظارتی و توسعه بازار برگزار می‌کند، که بر مؤسسه‌های حسابرسی تأثیرگذار هستند.

کارگروه‌ها

در حال حاضر ۵ کارگروه در مجمع بین‌المللی نهادهای مستقل نظارت بر حسابرسی به‌شرح زیر وجود دارند:

کارگروه سرمایه‌گذاران و سهامداران

این کارگروه مسئولیت هماهنگی گفتگوهای مجمع را با نمایندگان سرمایه‌گذاران و سایر ذینفعان در کمیته‌های حسابرسی ویژه و

ختم کلام

تا اینجا به نهادهای ناظر بر مؤسسه‌های حسابرسی ایران و نهادهای بین‌المللی ناظر بر مؤسسه‌های حسابرسی پرداخته شد و بیان گردید که در خارج از ایران نهادهای نظارتی به وسیله مجمع بین‌المللی نهادهای مستقل نظارت بر حسابرسی کنترل می‌شوند که در خصوص مجمع مذکور و کارگروه‌ها و نحوه عضویت در آن توضیحاتی داده شد. امید است این مقاله مختصر نیاز به وجود یک نهاد نظارتی مستقل در کشور ایران را فراهم آورده باشد. در همین راستا «نهادهای نظارتی در ایالات متحد» در قالب مقاله جداگانه در شماره‌های بعد معرفی خواهند شد.

پانوشتها:

- 1- International Forum of Independent Audit Regulators (IFAIR)
- 2- Emerging Disruptive Enablers and the Future of Audit فناوری از هم‌گسیختن (Disruptive Technology)، اشاره به هرگونه فناوری پیشرفته و کاملاً نو دارد که فناوری موجود را از هم می‌گسلد و آن را جایگزین و منسوخ می‌کند. پروفسور کریستنسن (C.M. Christensen) از دانشگاه هاروارد (Harvard Business School) این اصطلاح را تعریف کرده است.
- 3- Monitoring Group
- 4- International Organization of Securities Commissions (IOSCO)
- 5- International Federation of Accountants (IFAC)
- 6- Public Interest Oversight Board (PIOB)
- 7- Global Public Policy Committee (GPPC)
- 8- International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB)
- 9- International Ethics Standards Board for Accountants (IESBA)
- 10- International Association of Insurance Supervisors (IAIS)

منابع:

- www.IFIAR.org
- www.Accounting Foundation.org
- http://www.Sec.gov/answers/pcaob.htm
- Charter of IFIAR (ratified on August 30, 2016)

به شناسه (www.ifiar.org) ثبت شده است؛ برای نمونه اسامی تعدادی از نهادهای ناظر واقع در کشورهای جهان به شرح زیر است:

کشورهای امارات، آلبانی، آلمان، اندونزی، ایتالیا، استرالیا، ایالات متحد، اتریش، افریقای جنوبی، اسپانیا، ایرلند، انگلستان، بلژیک، برزیل، پرتغال، ترکیه، چک، روسیه، ژاپن، دانمارک، سنگاپور، سوئد، سوییس، فنلاند، فرانسه، کانادا، کره، لهستان، مصر، مالزی، مجارستان، نروژ، هلند، یونان و... تاکنون ایران بنا به شرایط خاص به عضویت مجمع مذکور در نیامده است.

در جلسات مجمع، نهادها و سازمانهای زیر به عنوان ناظر حضور دارند:

بانک جهانی، هیئت نظارت بر منافع عمومی (PIOB)، مجمع بین‌المللی ناظران بیمه^{۱۰} (IAIS)، سازمان بین‌المللی کمیسیون اوراق بهادار (IOSCO) و کمیسیون اروپا (EC).

نحوه عضویت در مجمع

تمام ناظران بر مؤسسه‌های حسابرسی می‌توانند به عضویت مجمع در آیند که در این خصوص دارا بودن دو ویژگی زیر از لازمه‌های عضویت در این مرجع بین‌المللی می‌باشد:

- ۱- نهاد ناظر باید مستقل از حرفه حسابرسی باشد و به تعبیری این نهاد ممکن نیست جزو مؤسسه‌های حسابرسی، افراد و نهادهای حرفه‌ای و شرکتهای مرتبط با حرفه حسابرسی باشد.
- ۲- مسئولیت نهاد ناظر صرفاً بازرسی از مؤسسه‌های حسابرسی باشد، به‌ویژه آن دسته از مؤسسه‌هایی که در حسابرسی شرکتهای سهامی عام دخیل هستند. درخور اشاره است که مسئولیت نظارت ممکن است به صورت مستقیم یا غیرمستقیم باشد.

تمام نهادهای ناظری که دارای دو ویژگی یادشده باشند ممکن است به عضویت مجمع در آیند. ضمناً چنانچه نهاد یادشده دارای توانایی لازم در پرداخت هزینه‌های سالانه خود نباشد ممکن است به صورت یک عضو وابسته، به مجمع ملحق شود. مدت زمان این نوع عضویت ممکن نیست بیش از ۲ سال باشد.